

HỆ SINH THÁI ĐỔI MỚI SÁNG TẠO THÀNH PHỐ VINH, TỈNH NGHỆ AN: THỰC TRẠNG VÀ KHUYẾN NGHỊ^(*)

Nguyễn Đức Long

Hà Huy Ngọc

Tóm tắt: Bằng phương pháp phỏng vấn sâu (PVS), nghiên cứu này phân tích thực trạng hệ sinh thái đổi mới sáng tạo thành phố Vinh, tỉnh Nghệ An dựa trên 4 thành phần chính, bao gồm: (1) Nguồn lực tài chính; (2) Nguồn lực vật chất; (3) Nguồn nhân lực; và (4) Năng lực tự đổi mới sáng tạo. Kết quả nghiên cứu cho thấy, mặc dù có nhiều chính sách hỗ trợ, các nhân tố hình thành nên hệ sinh thái đổi mới sáng tạo của thành phố Vinh chưa có sự liên kết chặt chẽ với nhau. Dựa trên những mặt hạn chế được phân tích trong kết quả PVS, tác giả đề xuất một số kiến nghị nhằm thúc đẩy hình thành hệ sinh thái đổi mới sáng tạo tại thành phố Vinh.

Từ khóa: Đổi mới sáng tạo, Hệ sinh thái đổi mới sáng tạo, Thành phố Vinh.

Giới thiệu

Tỉnh Nghệ An nằm ở trung tâm khu vực Bắc Trung Bộ, có diện tích lớn nhất nước và dân số đứng thứ tư cả nước. Nằm trong hành lang kinh tế Đông-Tây nối liền Myanmar-Thailand-Lào-Việt Nam-Biển Đông và có các tuyến giao thông đường bộ, đường sắt, đường hàng không, đường biển, đường thủy nội địa, Nghệ An có nhiều tiềm năng trong phát triển kinh tế.

Ngày 12/06/2020, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 827/QĐ-TTg phê duyệt Đề án phát triển thành phố Vinh thành trung tâm kinh tế, văn hóa của vùng Bắc Trung Bộ đến năm 2030. Ngày 18/07/2023, Bộ Chính trị đã ra Nghị quyết số 39-NQ/TW về xây dựng và phát triển tỉnh Nghệ An đến năm

2030, tầm nhìn đến năm 2045, trong đó một lần nữa khẳng định vai trò dẫn dắt của thành phố Vinh đối với vùng Bắc Trung Bộ. Để thực hiện nhiệm vụ này trong điều kiện tình còn nhiều khó khăn, Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói riêng đã xác định việc hình thành hệ sinh thái đổi mới sáng tạo (ĐMST) là một trong những giải pháp quan trọng.

1. Khái niệm hệ sinh thái đổi mới sáng tạo

Theo Edquist (1997, tr. 42-43), hệ sinh thái ĐMST bao gồm tất cả các yếu tố kinh tế, chính trị, tổ chức, thể chế và các yếu tố quan trọng khác có ảnh hưởng đến sự phát triển và phổ biến của ĐMST.

Granstrand (2000, tr. 14-15) lại cho rằng hệ sinh thái ĐMST là tập hợp các tác nhân, hoạt động, nguồn lực, thể chế và các mối quan hệ nhân quả có ý nghĩa quan trọng đối với hoạt động ĐMST của một tập đoàn hoặc các nhóm công ty hợp tác với các tác nhân khác (ví dụ: trường đại học, viện nghiên cứu, cơ quan quản lý).

(*) Bài viết này là sản phẩm của đề tài nghiên cứu cấp Bộ “Giải pháp xây dựng thành phố Vinh trở thành trung tâm đổi mới sáng tạo ở vùng Bắc Trung Bộ”, hợp đồng số 115/HĐKH-KHXXH, thuộc Chương trình trọng điểm cấp Bộ “Khoa học xã hội và Nhân văn phục vụ phát triển nhanh và bền vững kinh tế xã hội địa phương”.

Bổ sung thêm vào khái niệm về hệ sinh thái ĐMST, Jackson (2011, tr. 2) cho rằng nên tách hệ sinh thái ĐMST dựa trên nguồn lực đầu vào cho nó, bao gồm: (1) Nguồn tài chính (hỗ trợ về mặt tài chính từ phía nhà nước và các quỹ đầu tư); (2) Nguồn lực vật chất (thiết bị, trung tâm nghiên cứu, ngành công nghiệp phụ trợ); và (3) Nguồn nhân lực (sinh viên, giảng viên, nhà khoa học, đại diện ngành...).

2. Phương pháp tiếp cận

2.1. Phương pháp thu thập thông tin

Nghiên cứu sử dụng phương pháp PVS, được thực hiện tháng 4/2023 đối với các đơn vị có liên quan đến sinh thái ĐMST của thành phố Vinh, bao gồm:

Đại diện Ủy ban nhân dân (UBND) thành phố Vinh.

Đại diện Ban quản lý Khu kinh tế Đông Nam.

Đại diện Trung tâm Xúc tiến đầu tư Nghệ An.

Đại diện Đại học Kinh tế Vinh.

Đại diện Cao đẳng Kỹ thuật công nghiệp Việt Nam – Hàn Quốc.

Đại diện Công ty Cổ phần Thực phẩm sữa TH.

Nội dung PVS nhằm tìm hiểu các vấn đề tại địa phương, bao gồm: (1) Thực trạng phát triển và đặc điểm kinh tế - xã hội; (2) Quá trình xây dựng và thực thi chính sách thúc đẩy ĐMST; và (3) Sự tham gia của các bên liên quan vào hệ sinh thái ĐMST.

2.2 Các nhân tố hình thành nên hệ sinh thái đổi mới sáng tạo của thành phố Vinh

Dựa vào khái niệm về hệ sinh thái ĐMST Jackson (2011, tr. 2) và đối chiếu với thực tiễn các nhân tố có liên quan đến hệ sinh thái ĐMST của thành phố Vinh, nghiên cứu phân tích thực trạng hệ sinh thái ĐMST của thành phố Vinh dựa trên 4 nhân tố chính tương ứng với 7 nhân tố phụ bao gồm:

BẢNG 1. NHÂN TỐ HÌNH THÀNH NÊN HỆ SINH THÁI ĐỔI MỚI SÁNG TẠO CỦA THÀNH PHỐ VINH

STT	Nhân tố chính	Nhân tố phụ
1	Nguồn lực tài chính	Cơ chế, chính sách đối với đổi mới sáng tạo
		Quỹ đầu tư cho đổi mới sáng tạo
2	Nguồn lực vật chất	Cơ sở hạ tầng phục vụ đổi mới sáng tạo của thành phố
		Các trung tâm đổi mới sáng tạo tại các trường đại học/viện nghiên cứu
3	Nguồn nhân lực	Nguồn nhân lực cho đổi mới sáng tạo
4	Năng lực tự đổi mới sáng tạo	Đổi mới sáng tạo trong cơ quan công quyền
		Đổi mới sáng tạo trong khu vực doanh nghiệp

Nguồn: Tổng hợp từ Jackson, 2011.

3. Đánh giá thực trạng đổi mới sáng tạo thành phố Vinh

3.1. Nguồn lực tài chính

Cơ chế, chính sách đối với đổi mới sáng tạo ở thành phố Vinh

Các chính sách ĐMST của tỉnh Nghệ An thực chất đã có từ lâu và gắn liền với chính

sách đổi mới công nghệ của cả nước. Năm 2014, tỉnh Nghệ An ban hành Quyết định số 24/2014/QĐ-UBND ngày 25/03/2014 về cơ chế khuyến khích, hỗ trợ các tổ chức, cá nhân đầu tư công nghệ mới, đổi mới công nghệ, nghiên cứu, ứng dụng tiến bộ khoa học - kỹ thuật trên địa bàn tỉnh. Thực chất, Quyết định này tập trung hỗ trợ cho đối tượng doanh nghiệp thực hiện ĐMST cả về mặt quy trình lẫn phát minh sản phẩm và chuyển giao công nghệ. Song song với việc xây dựng cơ chế hỗ trợ đổi mới công nghệ, tỉnh Nghệ An cũng ban hành Quyết định số 2171/QĐ-UBND nhằm lập kế hoạch nêu các công việc, phân công Sở Khoa học và Công nghệ là đơn vị giữ vai trò thực hiện chính cũng như phân bổ kinh phí đi kèm. Kể từ năm 2017, trước sự phát triển của phong trào khởi nghiệp ĐMST của cả nước và thực hiện Quyết định số 844/QĐ-TTg ngày 18/05/2016 của Thủ tướng Chính phủ về việc phát triển hệ sinh thái khởi nghiệp ĐMST quốc gia đến năm 2025, tỉnh Nghệ An đã ban hành Nghị quyết số 03/2020/NQ-HĐND và Nghị quyết số 12/2020/NQ-HĐND về thúc đẩy phong trào đổi mới sáng tạo tại địa bàn tỉnh. So với giai đoạn trước 2014, cơ chế, chính sách thúc đẩy khởi nghiệp ĐMST của tỉnh Nghệ An mang tính nối tiếp các nội dung hỗ trợ ĐMST trong Quyết định số 24/2014/QĐ-UBND đồng thời mở rộng thêm các khía cạnh khác trong hệ sinh thái khởi nghiệp ĐMST như vườn ươm, dịch vụ hỗ trợ, không gian số, cuộc thi, chương trình truyền thông, đào tạo... Để thực hiện chủ trương của tỉnh về thúc đẩy khởi nghiệp ĐMST, thành phố Vinh đã ban hành Kế hoạch số 126/KH-UBND ngày 17/06/2021 triển khai chương trình khởi nghiệp ĐMST giai đoạn 2021-2025 (UBND thành phố Vinh, 2023b). Kế hoạch này tập trung tuyên truyền, đào tạo, tư vấn pháp lý và từng bước hình thành nền cơ sở hạ tầng cho hệ sinh thái khởi nghiệp ĐMST như trung tâm nghiên cứu và phát triển, Trung tâm sáng kiến cộng đồng và hỗ trợ khởi nghiệp và thu hút các quỹ đầu tư.

Tuy nhiên, khi đi sâu vào phân tích các nội dung hỗ trợ có thể thấy một số điểm hạn chế sau:

Thứ nhất, thực tiễn cho thấy doanh nghiệp là trọng tâm của hệ sinh thái ĐMST nhưng đối tượng này lại nhận được những hỗ trợ về mặt tài chính rất hạn chế cả về mặt số lượng lẫn chất lượng. Chẳng hạn, Quyết định số 2171/QĐ-UBND chỉ đặt mục tiêu hỗ trợ tối thiểu 10 dự án và 3 doanh nghiệp đổi mới sáng tạo; hoặc theo Điều 7, Nghị quyết số 12/2020/NQ-HĐND lại giới hạn hỗ trợ kinh phí cho doanh nghiệp khởi nghiệp ĐMST tối đa không qua 01 năm/doanh nghiệp và không quá 10 doanh nghiệp/năm.

Thứ hai, mặc dù đặt mục tiêu trở thành trung tâm ĐMST của vùng Bắc Trung Bộ, thành phố Vinh lại không được áp dụng cơ chế đặc thù mà phải theo chính sách chung của toàn tỉnh Nghệ An.

“Theo luật tổ chức chính quyền, thành phố cũng không được ban hành các cơ chế chính sách riêng mà chỉ phụ thuộc vào tỉnh. Đây là một nguyên nhân khiến cho thành phố chưa được chủ động. Chẳng hạn như tạo cơ chế để giảm thuế thúc đẩy đổi mới sáng tạo thì tỉnh cũng không được phép mà cái này phải do Chính phủ ban hành”, (PVS chuyên gia UBND thành phố Vinh).

Thứ ba, mức hỗ trợ về mặt tài chính cho ĐMST còn mang tính dàn trải mà chưa tính tới các khía cạnh như gắn với thế mạnh sản xuất của địa phương, hàm lượng giá trị gia tăng hoặc khả năng lan tỏa công nghệ đến nội địa hóa chuỗi cung ứng. Kết quả PVS đã cho thấy doanh nghiệp FDI và doanh nghiệp tư nhân nội địa có quy mô lớn được coi là động lực tăng trưởng kinh tế quan trọng đối với tỉnh Nghệ An nhưng hai thành phần kinh tế này đã không được tính tới trong kế hoạch thúc đẩy khởi nghiệp ĐMST của tỉnh.

Bên cạnh đó, kết quả khảo sát cũng chỉ ra một số mặt khác còn hạn chế trong việc thực thi chính sách thúc đẩy khởi nghiệp ĐMST tại

Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói riêng như sau:

Thứ nhất, việc thực thi chính sách mới chủ yếu tập trung vào các nội dung mang tính phong trào, dễ thực hiện và khó đo lường được tác động tới việc phát triển và hình thành hệ sinh thái khởi nghiệp ĐMST. Kết quả khảo sát cho thấy, trong thời gian qua, thành phố Vinh mới chỉ thực hiện được các hoạt động liên quan đến ĐMST như: tổ chức hội nghị/hội thảo tuyên truyền, xây dựng chương trình truyền hình, tổ chức cuộc thi, đào tạo, tập huấn và hỗ trợ dự án xây dựng phần mềm Unicar (tương tự như Grab) (UBND thành phố Vinh, 2023a).

Thứ hai, việc không có một khái niệm hay quy định chính thức như thế nào được coi là ĐMST và không có sự phân biệt rõ ràng giữa các hình thức ĐMST (giữa doanh nghiệp vừa sản xuất kinh doanh vừa ĐMST và doanh nghiệp khởi nghiệp ĐMST đơn thuần) đang khiến cho cơ quan thực thi chính sách gặp rất nhiều khó khăn trong việc xác định đối tượng hưởng lợi.

“Sự đa dạng của hoạt động đổi mới, sáng tạo chưa được quy định, hướng dẫn cụ thể cũng gây nhiều khó khăn cho doanh nghiệp. Các quy định pháp luật đã ban hành, hướng dẫn nội dung chỉ cho hoạt động đổi mới sáng tạo của doanh nghiệp mới chỉ tập trung cho hoạt động nghiên cứu và phát triển mà chưa đáp ứng nhu cầu của doanh nghiệp trong hoạt động đổi mới sáng tạo. Chưa có nội dung chỉ cho đổi mới quy trình quản trị doanh nghiệp. Việc thực thi chính sách chưa được áp dụng đồng bộ và thống nhất trong cả nước. Thiết kế và thực thi chính sách nhằm thúc đẩy hoạt động khoa học công nghệ và đổi mới sáng tạo của các doanh nghiệp là lĩnh vực hoàn toàn mới đối với các cơ quan quản lý nhà nước hiện nay”, (UBND thành phố Vinh, 2023a).

Thứ ba, do thiếu nguồn lực về tài chính cho hoạt động hỗ trợ và thủ tục phức tạp mà đối tượng thụ hưởng chính sách hỗ trợ phải thực

hiện nên đã tạo khoảng cách giữa bên cung cấp hỗ trợ và bên nhận hỗ trợ, từ đó làm giảm hiệu quả thực thi chính sách hướng đến đối tượng trung tâm trong hệ sinh thái ĐMST.

“Các chính sách hỗ trợ đổi mới sáng tạo của tỉnh đã có cụ thể rồi nhưng nguồn ngân sách thực hiện các chính sách này trên địa bàn thành phố còn rất hạn chế. Mình đưa ra cơ chế, chính sách nhưng tiền hỗ trợ phân bổ hàng năm không ăn thua gì cả. Nói tóm lại mình hô khẩu hiệu nhưng khi đi vào áp dụng hỗ trợ thật sự cho các doanh nghiệp thì không hiệu quả. Vấn đề thứ ba là trong quá trình thực hiện chính sách đổi mới sáng tạo thủ tục vô cùng khó khăn nên doanh nghiệp họ nản họ không muốn làm”, (PVS chuyên gia UBND thành phố Vinh).

Thứ tư, mặc dù có kế hoạch phát triển hệ sinh thái khởi nghiệp ĐMST dành riêng cho thành phố Vinh, song khâu thực thi còn gặp nhiều lúng túng do khâu lập kế hoạch thiếu chi tiết và xuất phát một phần từ tâm lý không dám nghĩ, dám làm, sợ trách nhiệm của cơ quan quản lý. Điều này làm ảnh hưởng đến hiệu quả cũng như tiến độ thực thi.

“Chúng tôi cũng có xây dựng kế hoạch đổi mới sáng tạo của thành phố giai đoạn 2021-2025. Đây là một vấn đề mới, rất khó. Hiện nay vị trí, nhà và đất có rồi nhưng nội dung đổi mới sáng tạo là một câu hỏi lớn. Thành phố có tòa nhà 3 tầng định làm trung tâm khởi nghiệp đổi mới sáng tạo của thành phố. Chủ tịch cũng đồng ý nhưng chưa biết cách thức hoạt động như thế nào, thu hút loại hình doanh nghiệp gì”, (PVS chuyên gia UBND thành phố Vinh).

Thứ năm, có ý kiến cho rằng, để ĐMST thành công trước tiên phải tháo gỡ các vướng mắc đang cản trở sự phát triển và tính ổn định của doanh nghiệp như: tiếp cận về vốn, đất đai và thủ tục hành chính. Nói cách khác, chỉ khi doanh nghiệp có đủ các điều kiện cơ bản để phát triển thì mới có cơ hội để tiến hành hoạt động ĐMST.

“Đổi mới sáng tạo cần phải gắn với thực tiễn nhiều hơn thay vì chỉ xây dựng trên giấy. đổi mới sáng tạo phải gắn liền với doanh nghiệp, giải quyết các vướng mắc cho doanh nghiệp như vấn đề giải phóng mặt bằng, đất đai, thủ tục hành chính. Nhiều dự án đầu tư của doanh nghiệp nhiều năm nay vướng các vấn đề này nên không triển khai được. Chỉ khi nào doanh nghiệp đến đầu tư, an tâm hoạt động thì mới có điều kiện đổi mới sáng tạo”, (PVS chuyên gia Ban quản lý Khu kinh tế Đông Nam).

“Quỹ đất sạch tại các khu công nghiệp hiện nay đang hạn chế dần mặc dù các khu công nghiệp mới đang triển khai nhưng phải mất thêm thời gian. Quỹ đất sạch ngoài khu công nghiệp thì rất hiếm. Đơn cử như nhà đầu tư muốn tìm quỹ đất sạch ở thành phố Vinh và vùng lân cận thì ko tìm được mà phải mua từ dân”, (PVS chuyên gia Trung tâm Xúc tiến đầu tư tỉnh Nghệ An).

Thứ sáu, tiến độ triển khai chính sách và kế hoạch nhằm thúc đẩy hình thành hệ sinh thái khởi nghiệp ĐMST tại thành phố Vinh chậm cũng xuất phát từ nguyên nhân khách quan do ảnh hưởng từ đại dịch Covid-19 trong giai đoạn đầu năm 2020 đến cuối năm 2021.

“Cuối năm 2020 mới ra thì bị dính Covid-19 nên 2 năm vừa rồi thật sự là đóng băng”, (PVS chuyên gia UBND thành phố Vinh).

Quỹ đầu tư cho đổi mới sáng tạo ở thành phố Vinh

Tỉnh Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói riêng đã thu hút được một số quỹ đầu tư mạo hiểm cho các dự án khởi nghiệp ĐMST, chủ yếu dành cho đối tượng sinh viên tại các trường đại học, cao đẳng trên địa bàn như: Quỹ Vina Capital Ventures, WATA, NSV, Vietnam Valley Accelerator... Các dự án khởi nghiệp ĐMST cũng được tài trợ từ các nguồn kinh phí của bản thân các cơ sở giáo dục và nguồn ngân sách theo các chính sách thúc đẩy ĐMST của tỉnh.

“Trường Đại học Vinh phối hợp GoStream, Redsand tổ chức Hackathon hàng năm từ năm 2019. Thông qua hoạt động này, doanh nghiệp đã đưa ra các bài toán về khoa học công nghệ để các nhóm sinh viên thực hiện. Đã có 14 nhóm của sinh viên của trường đạt giải cao, trong đó có 02 dự án được các quỹ đầu tư khởi nghiệp WATA và NSV đầu tư lần lượt là 100.000 USD và 150 triệu đồng”, (PVS chuyên gia Đại học Vinh).

“UBND thành phố Vinh phối hợp Sở Khoa học và Công nghệ và Quỹ đầu tư Vietnam Silicon Valley Accelerator tổ chức Hội nghị tuyên truyền thúc đẩy việc hình thành và phát triển hệ sinh thái khởi nghiệp đổi mới sáng tạo”, (UBND thành phố Vinh, 2023a).

“Về khởi nghiệp, từ trước đến nay trường dựa vào nguồn tài chính của mình để hỗ trợ cho sinh viên. Năm 2022, có 1 sản phẩm của trường được đầu tư 150 triệu cũng đạt giải khuyến khích cấp bộ”, (PVS chuyên gia Cao đẳng Kỹ thuật Công nghiệp Việt Nam – Hàn Quốc).

Tuy thu hút được một số quỹ đầu tư, hoạt động đầu tư cho ĐMST tại Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói riêng mới chỉ dừng lại ở mức độ phong trào. Điều này xuất phát từ cả phía cung và cầu. Đối với phía cầu, các quỹ đầu tư chủ yếu quan tâm đến Nghệ An do sự mời gọi từ phía chính quyền và các cơ sở giáo dục địa phương thay vì tính hấp dẫn của bản thân dự án, do đó, hoạt động mới chỉ dừng lại ở tổ chức hội thảo, ký kết thỏa thuận hoặc đầu tư ở mức khiêm tốn cho giai đoạn đầu của dự án. Đối với phía cung, tỉnh Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói riêng chưa có những dự án thực sự chất lượng, có tính đột phá và có triển vọng thương mại hóa cao để hấp dẫn các nhà đầu tư.

3.2. Nguồn lực vật chất

Cơ sở hạ tầng phục vụ mới sáng tạo của thành phố Vinh

Theo Kế hoạch số 126/KH-UBND của UBND thành phố Vinh (UBND thành phố Vinh, 2023b), trung tâm ĐMST chung của thành phố được thay bằng mô hình Trung tâm Sáng kiến cộng đồng và Hỗ trợ khởi nghiệp thành phố bao gồm:

Trung tâm Sáng kiến cộng đồng và Hỗ trợ khởi nghiệp

Thành lập trung tâm sáng kiến thành phố thông minh

Không gian giáo dục STEM

Phòng thí nghiệm chế tạo, thực nghiệm công nghệ

Trong đó, theo kết quả PVS với UBND thành phố Vinh, chỉ có duy nhất trung tâm điều hành đô thị thông minh đã được thành lập với nguồn kinh phí đầu tư chưa đến 1 tỷ đồng, chủ yếu thực hiện giám sát giao thông và phạt nguội, chưa xứng tầm với kỳ vọng.

Do chưa hình thành trung tâm Sáng kiến cộng đồng và Hỗ trợ khởi nghiệp, các cơ sở hạ tầng chuyên biệt để phục vụ cho trung tâm này vẫn chưa hình thành mà chỉ có các hạ tầng cơ bản như hệ thống đường bộ, đường sắt, cảng biển, cảng hàng không và khu kinh tế (bao gồm các khu công nghiệp). Kết quả PVS đã chỉ ra, so với các tỉnh thành miền Trung khác như Đà Nẵng, Hà Tĩnh và Quảng Nam, các hạ tầng cơ bản của Nghệ An hoàn thiện ở mức độ thấp hơn cộng với vị trí không thuận lợi (đường bờ biển hẹp trong khi lại có diện tích đồi núi trải dài) khiến cho nền tảng thu hút đầu tư công nghệ cao, đầu tư phục vụ ĐMST ngày càng trở nên khó khăn hơn.

“Nếu chỉ thu hút công nghệ cao chắc có lẽ tỉnh không bao giờ phát triển được vì so sánh với các địa phương khác Nghệ An còn yếu rất nhiều mặt từ hạ tầng, vị trí địa lý”, (PVS chuyên gia Ban quản lý Khu kinh tế Đông Nam).

“Đường băng sân bay Vinh chưa đáp ứng điều kiện để đón các máy bay cỡ lớn cho các đường bay quốc tế được định hướng mở ra

trong thời gian tới. Việc khảo sát và mở các tuyến bay thẳng đến các thị trường tỉnh đang có thể mạnh trong thu hút đầu tư như Hàn Quốc, Singapore, Nhật Bản hay Đài Loan còn chậm triển khai”, (UBND tỉnh Nghệ An, 2022).

Các trung tâm đổi mới sáng tạo tại các trường đại học/viện nghiên cứu trên địa bàn thành phố Vinh

Theo kết quả khảo sát, một số trường đại học, cao đẳng tại thành phố Vinh chưa lên kế hoạch, mới bắt đầu lên kế hoạch hoặc đã hình thành các trung tâm ĐMST với các cấp độ khác nhau. Tuy nhiên, nhìn chung, các đơn vị này hoạt động chưa hiệu quả hoặc mới chỉ lập ra một cách hình thức. Chẳng hạn, Đại học Vinh dự kiến xây dựng Không gian khởi nghiệp vào tháng 5/2023, Vườn ươm khởi nghiệp vào tháng 8/2023; Cao đẳng Kỹ thuật Công nghiệp Việt Nam – Hàn Quốc đã thành lập Trung tâm Khởi nghiệp và sáng tạo khoa học công nghệ nhưng chủ yếu là cung cấp địa điểm để các nhóm dự án tập trung khi tham gia các cuộc thi về ĐMST mà không có hạ tầng hỗ trợ đi kèm; Đại học Công nghiệp Vinh chưa thành lập trung tâm khởi nghiệp ươm tạo. Có thể thấy hầu hết các cơ sở giáo dục mới chỉ đi đầu trong thúc đẩy phong trào khởi nghiệp ĐMST mà chưa hướng tới sản phẩm cụ thể, có khả năng thương mại hóa cao.

“Sản phẩm của nhà trường làm ra nhiều nhưng để thương mại hóa thì chưa nhiều vì vướng về vấn đề bản quyền. Các sản phẩm làm ra chủ yếu là bán trao tay nhỏ lẻ”, (PVS chuyên gia Cao đẳng Kỹ thuật Công nghiệp Việt Nam – Hàn Quốc).

Những hạn chế trên xuất phát từ nhiều nguyên nhân. Thứ nhất, bản thân đội ngũ nghiên cứu khoa học tại các cơ sở đại học trên địa bàn thành phố Vinh vẫn coi nhiệm vụ quan trọng nhất là giảng dạy mà chưa dành nhiều thời gian cho các dự án và chưa có kinh nghiệm thực tiễn trong khởi nghiệp ĐMST. Thứ hai, các cá nhân tham gia vào các dự án

ĐMST chủ yếu là sinh viên, không có nhiều kinh nghiệm thực tiễn, do đó, các sản phẩm làm ra thường có tính thương mại hóa không cao hoặc nếu thương mại hóa thành công cũng không thể cạnh tranh được trên thị trường. Thứ ba, các cơ sở giáo dục đang tồn tại quan niệm cố gắng gắn ĐMST với các hoạt động khoa học thường kỳ như tổ chức các cuộc thi, các buổi hội thảo, thực hiện các đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ, cấp nhà nước và các công bố trong nước và quốc tế. Thứ tư, việc tuyển dụng người tài để vận hành các trung tâm ĐMST tại các cơ sở giáo dục gặp phải sự cản trở từ chủ trương tinh giản biên chế cũng như bị giới hạn mức độ đãi ngộ.

“Một số bạn sinh viên có ý tưởng tốt, được doanh nghiệp hứa hẹn đầu tư tuy nhiên sau này việc áp dụng thương mại hóa không thành công do sinh viên còn yếu nhiều điểm như kinh nghiệm, kỹ năng, kiến thức thực tế”, (PVS chuyên gia Đại học Kinh tế Vinh).

“Nhận thức của cán bộ giảng viên về về khởi nghiệp đổi mới sáng tạo còn hạn chế”, (PVS chuyên gia Đại học Kinh tế Vinh).

“Một điểm vướng của trường đó là muốn mở rộng thêm nhân sự giảng dạy khó vì chủ trương tinh giản biên chế. Trường chỉ được tự chủ về tài chính 50% chứ không được tự chủ về con người”, (PVS chuyên gia Cao đẳng Kỹ thuật Công nghiệp Việt Nam – Hàn Quốc).

3.3 Nguồn nhân lực

Kết quả khảo sát cho thấy, Nghệ An nói chung và thành phố Vinh đang có nguồn cung lao động phổ thông khá dồi dào nhưng lại thiếu hụt nghiêm trọng nguồn nhân lực chất lượng có chất lượng cao, đặc biệt là nguồn nhân lực được coi là nhân tài và tinh hoa chuyên làm việc trong lĩnh vực ĐMST. Một số nguyên nhân được chỉ ra bao gồm:

Thứ nhất, chất lượng đào tạo từ các trường chưa đáp ứng được nhu cầu của xã hội cũng như đòi hỏi của thực tiễn. Các ý kiến cho rằng lực lượng lao động phổ thông có nhu cầu đào

tạo rất lớn nhưng lại chưa có các chương trình đào tạo ngắn hạn phù hợp trong khi kiến thức trên trường lại quá hàn lâm dẫn đến sinh viên sau khi trường không thể đáp ứng ngay nhu cầu của doanh nghiệp.

“Kiến thức và kỹ năng để sản xuất những sản phẩm đặc thù riêng của từng doanh nghiệp để mà đặt các đơn đặt hàng cho các trường cao đẳng sẽ khó hơn rất nhiều so với việc người lao động vừa được học vừa được thực hành trong môi trường doanh nghiệp. Cho nên nhà trường cần có các khóa học ngắn hạn phù hợp với nhu cầu của thực tiễn”, (PVS chuyên gia công ty VSIP Nghệ An).

“Về đào tạo trong tỉnh mặc dù rất cố gắng nhưng chưa đáp ứng được yêu cầu của doanh nghiệp địa phương”, (PVS chuyên gia Trung tâm Xúc tiến đầu tư tỉnh Nghệ An).

Thứ hai, là địa phương không có nhiều lợi thế so sánh trong thu hút đầu tư, từ lâu, người Nghệ An đã hình thành truyền thống rời quê hương để phát triển sự nghiệp tại nơi khác. Nhiều cá nhân, được coi là nhân tài, đã và đang cống hiến chất xám của mình tại những nơi có điều kiện và cơ hội việc làm tốt hơn.

“Nguồn nhân lực vô cùng quý đối với doanh nghiệp đổi mới sáng tạo. Tìm được nguồn nhân lực có chất lượng tốt tại thành phố Vinh vô cùng hiếm. Có một số doanh nghiệp công nghệ thông tin muốn đầu tư tại thành phố nhưng muốn tìm các bạn trẻ có trình độ lại không có nên họ phải vào trong thành phố Hồ Chí Minh, Đà Nẵng, Hà Nội kéo về”, (PVS chuyên gia UBND thành phố Vinh).

“Lao động có trình độ cao Nghệ An không có. Nhiều người giỏi họ đều đã đi làm ở nơi khác”, (PVS chuyên gia Trung tâm xúc tiến đầu tư tỉnh Nghệ An).

Thứ ba, do chủ trương tinh giản biên chế, các cơ sở giáo dục khó kiến tuyển dụng nhân tài từ bên ngoài nhằm nâng cao chất lượng đào tạo cũng như cung cấp nguồn nhân lực có chất lượng tham gia vào hệ sinh thái ĐMST.

“Một điểm vướng của trường đó là muốn mở rộng thêm nhân sự giảng dạy khó vì chủ trương tinh giản biên chế”, (PVS chuyên gia Cao đẳng Kỹ thuật Công nghiệp Việt Nam – Hàn Quốc).

3.4. Năng lực tự đổi mới sáng tạo

Đổi mới sáng tạo trong các cơ quan công quyền ở thành phố Vinh

Theo kết quả PVS, thực trạng ĐMST trong các cơ quan công quyền ở thành phố Vinh được chia làm 2 khía cạnh chính như sau:

Thứ nhất, trong khâu thực hiện các chính sách, kế hoạch thúc đẩy ĐMST, cơ quan thực thi chính sách đã có những sáng tạo nhất định như kết hợp tuyên truyền về ĐMST trong các cuộc đối thoại doanh nghiệp.

“Một năm thành phố có tổ chức 4 cuộc đối thoại doanh nghiệp. Thông qua những cuộc gặp gỡ này, chúng tôi cũng tổ chức tuyên truyền về hỗ trợ của tỉnh liên quan đến đổi mới sáng tạo”, (PVS chuyên gia UBND thành phố Vinh).

Tuy nhiên, quá trình thực hiện kế hoạch ĐMST đang có sự trùng lặp nhất định với các kế hoạch khác như kế hoạch chuyển đổi số quốc gia hay sự cản trở từ việc chia sẻ dữ liệu theo ngành dọc. Điều này khiến cho kế hoạch đưa ra rất tham vọng nhưng khi đi sâu vào quá trình thực hiện lại không đáp ứng được như kỳ vọng đặt ra.

“Số hóa dữ liệu các ngành thì hiện nay mới bắt đầu làm vì hạ tầng công nghệ thông tin của tỉnh do nhiều đơn vị làm nên để hợp nhất dữ liệu lại với nhau còn khó khăn, kể cả trung ương cũng vướng chứ không riêng gì tỉnh. Thành phố muốn tích hợp dữ liệu dân cư của công an vào trung tâm đô thị thông minh mà họ không cho mặc dù chỉ trong phạm vi thành phố thôi. Sở Tài nguyên và Môi trường hiện nay phải sử dụng song song 2 phần mềm là phần mềm một cửa của thành phố và phần mềm nhập dữ liệu của sở quản lý theo ngành

dọc”, (PVS chuyên gia UBND thành phố Vinh).

Thứ hai, trong cơ quan lý nhà nước nói chung đã có sự vận dụng một cách sáng tạo. Tỉnh Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói riêng đã có sự học tập kinh nghiệm từ bài học thành công và thất bại của các địa phương khác trong thu hút đầu tư. Một số ví dụ về ĐMST trong thu hút đầu tư như: Thu hút các doanh nghiệp phát triển hạ tầng uy tín để phát triển khu công nghiệp trước rồi mới thu hút các doanh nghiệp sản xuất có quy mô lớn; Quy hoạch và xây dựng nhà ở xã hội cho người lao động trong các khu công nghiệp; Tổ chức kết nối cung cầu lao động; Hỗ trợ về tài chính đối với hoạt động logistics.

“Chúng tôi khắc phục các hạn chế của Bắc Ninh, Bắc Giang, Bình Dương và Đồng Nai đó là chuẩn bị quỹ đất xây tại các khu công nghiệp để dựng nhà ở xã hội. Từ năm 2019-2020 chúng tôi đã có kết nối cung cầu lao động 3 nhà: nhà quản lý là Ban quản lý Khu kinh tế, nhà sử dụng là doanh nghiệp và nhà đào tạo là các trường cao đẳng, đại học. Hàng tháng chúng tôi giao ban đặt hàng các trường theo đơn hàng như Đại học kinh tế, Đại học Vinh, Đại học Việt-Nhật, Cao đẳng Việt-Hàn. Chất lượng theo đơn đặt hàng của doanh nghiệp”, (PVS chuyên gia Ban quản lý Khu kinh tế Đông Nam).

“Tiếp tục xác định 03 nhà đầu tư VSIP, WHA, Hoàng Thịnh Đạt là đối tác quan trọng phát triển kết cấu hạ tầng khu công nghiệp - đô thị phân chia theo 03 khu vực chính của khu kinh tế, đồng thời chủ trọng thu hút thêm các nhà đầu tư khác phát triển kết cấu hạ tầng khu công nghiệp ngoài khu kinh tế”, (UBND tỉnh Nghệ An, 2022).

“Đối với tàu chở hàng của hãng quốc tế cập cảng sẽ được hỗ trợ 300 triệu/lần còn đối với tàu chở hàng nội địa là 100 triệu/lần. Chính sách này Nghệ An học tập Hà Tĩnh và Thanh Hóa đã làm rồi”, (PVS chuyên gia Trung tâm Xúc tiến đầu tư tỉnh Nghệ An).

Đổi mới sáng tạo trong khu vực doanh nghiệp ở thành phố Vinh

Theo kết quả khảo sát, các doanh nghiệp thành phố Vinh có một số đặc điểm sau:

Thứ nhất, các doanh nghiệp địa phương chủ yếu có quy mô vừa và nhỏ, có trình độ khoa học công nghệ thấp, chưa đầu tư nhiều ĐMST vì nhiều nguyên nhân như ảnh hưởng của dịch Covid-19, nguồn lực hạn chế, thị trường bấp bênh và lạm phát gia tăng. Nhìn chung, các doanh nghiệp địa phương vẫn chưa hình thành văn hóa ĐMST.

“Hầu hết các hoạt động khởi nghiệp mới chỉ dừng lại ở khởi nghiệp đơn thuần, theo phương thức kinh doanh truyền thống, dựa trên khai thác thế mạnh của địa phương, vùng miền. Đã có những ý tưởng áp dụng công nghệ trong hoạt động khởi nghiệp của mình để tạo nên những sản phẩm chất lượng, hiệu quả nhưng chưa rõ nét, chưa đủ lớn, chưa thực sự được coi là khởi nghiệp đổi mới sáng tạo”, (UBND thành phố Vinh, 2023a).

Thứ hai, ĐMST của các doanh nghiệp địa phương, trong cách tiếp cận của nhà quản lý, chủ yếu được thể hiện qua các sản phẩm OCOP. Số lượng các sản phẩm OCOP tuy có tăng theo thời gian nhưng chưa thực sự được coi động lực tăng trưởng cho địa phương. Để ĐMST thực sự tạo ra động lực tăng trưởng, tỉnh Nghệ An nói riêng và thành phố Vinh nói riêng chưa chú trọng nhiều đến phát triển các sản phẩm chủ lực được nhiều người tiêu dùng trong nước biết tới cũng như xuất khẩu ra thị trường nước ngoài. Trước đây, Nghệ An có thương hiệu cam Vinh được nhiều người tiêu dùng biết tới tuy nhiên, trải qua thời gian, do diễn biến của thị trường và môi trường sản xuất, sản phẩm này đang rơi vào giai đoạn suy thoái.

“Nghệ An hưởng ứng phong trào mỗi xã một sản phẩm, những sản phẩm đó là dựa trên thế mạnh của địa phương rồi. Để đạt chứng nhận 3 sao thì mỗi sản phẩm phải gắn với một câu chuyện về nó, quy cách, chủng loại, sức

mua. Từ 5 sao trở lên mới xuất khẩu được. Hiện nay tỉnh Nghệ An có hơn 400 sản phẩm xếp loại 3 sao – 4 sao nhưng chỉ duy nhất 1 sản phẩm thủ công mỹ nghệ mây tre đan của Đức Phong là xếp hạng 5 sao. Những sản phẩm nông sản đạt 4 sao để xuất khẩu chủ yếu đi qua đường tiểu ngạch vì quy mô sản xuất không đảm bảo”, (PVS chuyên gia Trung tâm Xúc tiến đầu tư tỉnh Nghệ An).

“Về thương mại, danh mục sản phẩm cũng như số lượng sản phẩm của Nghệ An ngày một gia tăng nhưng chất lượng sản phẩm đang có vấn đề, đặc biệt trong khâu bao tiêu sản phẩm. Để đưa sản phẩm vào hệ thống bán lẻ, sản phẩm thương mại điện tử vô cùng khó khăn. Thương hiệu sản phẩm chưa đủ mạnh. Năng lực quản trị trong sản xuất còn hạn chế. Chưa tổ chức được nhiều hội nghị kết nối giao thương B2B. Nghệ An chưa có sản phẩm xuất khẩu chủ lực”, (PVS chuyên gia Trung tâm Xúc tiến đầu tư tỉnh Nghệ An).

Thứ ba, tỉnh Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói riêng đã thu hút được các doanh nghiệp lớn cả trong nước và ngoài nước. Các doanh nghiệp này được coi là những đơn vị tiên phong trong ĐMST, ứng dụng công nghệ tiên tiến vào sản xuất và đang là những động lực tăng trưởng kinh tế cho tỉnh. Tuy nhiên, sự liên kết giữa hai thành phần kinh tế trong nước và kinh tế có vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài lại rất mờ nhạt do sự khác biệt giữa một bên là hoạt động trong lĩnh vực nông nghiệp, thực phẩm (doanh nghiệp nội địa) và một bên là hoạt động trong lĩnh vực gia công, lắp ráp, chế biến, chế tạo (doanh nghiệp ngoại). Trong khi tính lan tỏa của các doanh nghiệp nội địa đã đạt tới điểm giới hạn do quy mô chuỗi cung ứng chủ yếu phục vụ thị trường trong nước, các doanh nghiệp FDI lớn khi đầu tư tại tỉnh cũng kéo theo chuỗi cung ứng của riêng mình khiến cho các doanh nghiệp nội địa có quy mô vừa và nhỏ có rất ít cơ hội để tham gia vào các chuỗi cung ứng của doanh nghiệp FDI.

“Tỉnh có một số doanh nghiệp nội địa lớn như Masan, Royal Food, TH còn trong khu

kinh tế thì động lực vẫn là các doanh nghiệp FDI lớn như Luxshare, Goetek, Everwin, Juteng, Foxconn”, (PVS chuyên gia Ban quản lý Khu kinh tế Đông Nam).

“Về ngành công nghiệp phụ trợ, các doanh nghiệp lớn như Luxshare hay Everwin khi đến đầu tư họ cũng lôi kéo được các doanh nghiệp phụ trợ đi theo. Ngành công nghiệp phụ trợ của Việt Nam còn rất là yếu đặc biệt là về chất lượng để tham gia vào các chuỗi cung ứng toàn cầu”, (PVS chuyên gia công ty VSIP Nghệ An).

Kết luận và khuyến nghị

Từ năm 2014, tỉnh Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói chung riêng đã ban hành nhiều cơ chế, chính sách thúc đẩy phát triển ĐMST và hình thành hệ sinh thái ĐMST với nhiều quyết tâm về mặt chính trị. Tuy nhiên, kết quả khảo sát đã cho thấy các hoạt động ĐMST còn ở mức rất hạn chế trong khi các nhân tố hình thành nên hệ sinh thái ĐMST rời rạc, thiếu tính liên kết. Trong các thành phần của hệ sinh thái ĐMST, các cơ sở giáo dục/viện nghiên cứu đang là những đơn vị đi đầu. Mặc dù vậy, việc gắn kết ĐMST giữa các cơ sở giáo dục/viện nghiên cứu với doanh nghiệp địa phương vẫn còn khoảng cách rất xa.

Tác giả đề xuất một số khuyến nghị để thúc đẩy hình thành hệ sinh thái đổi mới sáng tạo thành phố Vinh như sau:

Kiến nghị trung ương có cơ chế đặc thù để thúc đẩy ĐMST cho Nghệ An nói chung và thành phố Vinh nói riêng;

Có chính sách thu hút nhân tài là những người Nghệ An đang làm ăn xa, có trình độ về đóng góp cho quê hương;

Hoàn thiện hệ thống theo dõi sự phát triển cả về mặt số lượng lẫn chất lượng của hệ sinh thái ĐMST của thành phố Vinh;

Hoàn thiện cơ sở hạ tầng phục vụ cho hoạt động ĐMST như bố trí đất và kinh phí xây dựng khu dịch vụ hỗ trợ các doanh nghiệp khởi nghiệp ĐMST;

Có chính sách hỗ trợ về mặt tài chính đối với các doanh nghiệp khởi nghiệp ĐMST;

Hoàn thiện nhanh chóng cơ sở hạ tầng kết nối như cảng biển nước sâu và sân bay quốc tế để thu hút doanh nghiệp FDI;

Thay đổi chính sách thu hút FDI theo hướng có chọn lọc và coi tính lan tỏa về công nghệ giữa doanh nghiệp FDI và doanh nghiệp địa phương là trọng tâm;

Thay đổi định hướng sản xuất nông nghiệp từ quy mô nhỏ lẻ, phục vụ tiêu dùng trong nước ra xuất khẩu.

Tài liệu tham khảo

1. Edquist, C. (1997). *Systems of innovation: Technologies, institutions and organizations*. Routledge, Oxon.
2. Grandstrand, O. (2000). *Corporate innovation systems: a comparative study of multi-technology corporations in Japan, Sweden and USA* [online]. Available at: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=c8e36b93ba064cd5fffc7527d4a579d9230d008e>.
3. Hội đồng nhân dân tỉnh Nghệ An (2020). *Nghị quyết số 03/2020/QĐ-HĐND ngày 22/07/2020 quy định một số chính sách hỗ trợ tổ chức, cá nhân đầu tư, đổi mới công nghệ, ứng dụng tiến bộ khoa học và công nghệ trên địa bàn tỉnh Nghệ An*.
4. Jackson, D. J. (2011). *What is innovation ecosystem?* [online]. Available at: https://erc-assoc.org/sites/default/files/topics/policy_studies/DJackson_Innovation%20Ecosystem_03-15-11.pdf.

5. Ủy ban nhân dân thành phố Vinh (2021). *Kế hoạch số 126/KH-UBND ngày 17/06/2021 triển khai chương trình khởi nghiệp đổi mới sáng tạo thành phố Vinh giai đoạn 2021-2025.*
6. Ủy ban nhân dân thành phố Vinh (2023a). *Báo cáo tình hình khởi nghiệp đổi mới sáng tạo thành phố Vinh thời gian qua và nhiệm vụ thời gian tới.*
7. Ủy ban nhân dân thành phố Vinh (2023b). *Kế hoạch số 126/KH-UBND ngày 17/06/2021 triển khai chương trình khởi nghiệp đổi mới sáng tạo thành phố Vinh giai đoạn 2021-2025.*
8. Ủy ban nhân dân tỉnh Nghệ An (2014). *Quyết định số 24/2014/QĐ-UBND ngày 25/03/2014 ban hành cơ chế khuyến khích, hỗ trợ các tổ chức, cá nhân đầu tư công nghệ mới, đổi mới công nghệ, nghiên cứu, ứng dụng tiến bộ khoa học – công nghệ trên địa bàn tỉnh Nghệ An.*
9. Ủy ban nhân dân tỉnh Nghệ An (2017). *Quyết định số 2171/QĐ-UBND ngày 24/5/2017 ban hành kế hoạch hỗ trợ khởi nghiệp đổi mới sáng tạo trên địa bàn tỉnh Nghệ An giai đoạn 2017-2020.*
10. Ủy ban nhân dân tỉnh Nghệ An (2020). *Quyết định số 12/2020/QĐ-UBND ngày 13/11/2020 quy định nội dung và mức chi hỗ trợ hệ sinh thái khởi nghiệp đổi mới sáng tạo trên địa bàn tỉnh Nghệ An đến năm 2025.*
11. Ủy ban nhân dân tỉnh Nghệ An (2022). *Đề án cải thiện môi trường đầu tư kinh doanh, nâng cao hiệu quả thu hút đầu tư tỉnh Nghệ An giai đoạn 2021-2025.*

Thông tin tác giả:

1. Nguyễn Đức Long, ThS.

- Đơn vị công tác: Viện Kinh tế Việt Nam

- Địa chỉ email: ndl.vcu@gmail.com

2. Hà Huy Ngọc, TS.

- Đơn vị công tác: Viện Kinh tế Việt Nam

Ngày nhận bài: 15/6/2023

Ngày nhận bản sửa: 12/7/2023

Ngày duyệt đăng: 05/8/2023